

Invandringen och den svenska ekonomin

JAN TULLBERG

INLÄGG Invandringen till Sverige kommer här att belysas ur flera olika aspekter. En är faktiska effekter på de offentliga finanserna. Ger invandringen ett netto som minskar skattebördan jämfört med om vi inte haft en invandring eller är det en merkostnad som innebär att medborgarna måste betala in mer i skatt än de annars skulle ha gjort? Andra vinklingar granskar effekterna av invandring på landets ekonomi som helhet. Finns det eller kommer det att finnas en arbetskraftsbrist av demografiska eller andra skäl?

Min analys av effekter för de offentliga finanserna bygger i hög grad på Jan Ekbergs utredning (2009). Vad gäller invandringens roll för sysselsättning och produktion använder jag Svenskt Näringslivs syn på arbetskraftsinvandring som en referenspunkt. En analys av nuläget har också till syfte att ge underlag och förslag till vilken politik som bör föras i framtiden. Ett flertal arbeten har skrivits inom projektet Globaliseringsrådet som behandlar invandringens framtida roll och diskussionen i denna artikel knyter an till dessa arbeten. Invandringens effekter är i hög grad en fråga om demografi så en demografisk betraktelse blir artikelns startpunkt.

Demografiska modeller och idealtyper

Jag tror att den följande analysen underlättas av ett par reflektioner baserade på några förenklade demografiska strukturer. Låt mig därför skissa två idealmodeller. I den ena har vi en tornmodell i vilken alla kohorter är lika stora. Vi har

en ungdomsgeneration som inte arbetar, 0–19 år, en mellangeneration, 20–64 år, som arbetar och en pensionärgeneration, 65–79 år, som inte arbetar. Försörjningsbördan kan sammanfattas med en kvot bestående av en tärande täljare på 80 årsklasser (U (unga) + M (medelålders) + P (Pensionärer)) och en närande nämnare M på 45. De som arbetar måste naturligtvis försörja sig själva, men därutöver en försörjningskvot på 0,44 för de unga och 0,33 för de gamla vilket ger en total kvot på 1,78. Det är naturligtvis en förenkling att tala om år i stället för om kronor, men låt mig fortsätta resonemanget om år och återkomma senare med kostnaden i kronor.

Den andra idealtypen är pyramidmodellen. I den är varje generation dubbelt så stor som den föregående. Detta kan illustreras med en 72-åring som representerar den äldre generationen, två 42-åringar som representerar den medelålders generationen och fyra 10-åringar som representerar den unga generationen. Antalet verksamhetsår för varje individ inom respektive grupp är detsamma som i den föregående modellen. Hur blir då försörjningskvoten? Inte oväntat blir kvoten lägre för att försörja pensionärer. Men detta uppvägs av att kvoten för de unga ökar mer, så den totala försörjningskvoten blir 2,06. En del forskare påtalar den positiva ekonomiska effekten av den minskande ungdomsbördan när pyramidmodellen överges och den benämns *the demographic dividend*.

Statistiska centralbyrån räknar med att Sverige kommer att ha ett fertilitetstal som långsiktigt ligger på i snitt 1,85 barn per kvinna, dvs vi skulle få en folkminskning om invandringen vore noll. Hur skulle då befolkningens byggnadsfigur påverkas? Om vi räknar in fertilitetstalet med en approximation så innebär det att U ska multipliceras med 0,9 och P divideras med 0,9 för att få 10

Jan Tullberg är docent i företagsekonomi från Handelshögskolan med inriktning på företagsetik. Nu är han anknuten till Centrum för evolutionär kulturforskning vid Stockholms universitet. jan@tullberg.org

Forskningsprojektet "Ekonomisk patriotism" stöds finansiellt av Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse samt Tore Browaldhs Stiftelse.

procent färre 10 åringar och 10 procent fler 72-åringar än antalet 42-åringar. Vi noterar att försörjningsbördan för de äldre ökar jämfört med tornmodellen, men den för ungdomar minskar. Den totala kvoten blir 1,77. Det som utmålas till en katastrof ser alltså vid en primitiv, men nykter, kalkyl ut som en smärre förbättring. Vad finns det då bakom katastrofscenarierna? En referenspunkt är läget i Sverige när ATP infördes. Då pensionerades folk vid 67 och levde till 74, dvs det var 7 pensionsår som de medelålders skulle försörja. Förändringen till 15 pensionsår innebär en fördubblad börda så om vi ska hålla avsättningen till pensioner konstant behövs en dubbelt så stor medelålders generation. Vi skulle behöva återgå till en befolkningspyramid som ett u-land före en demografisk omvandling (*the demographic transition*) till lägre födelsetal. Den upplevda katastrofsituationen uppkommer genom att den mer substantiella katastrofrisken, befolkningsexplosionen, ignoreras. Varje förändring till mer långlivade pensionärer kan stimulera infallet att värna försörjningskvoten genom att öka kohorterna med medelålders personer. När dessa större kohorter medelålders blir pensionärer behövs en än större ökning av medelålders skattebetalare. Den märkliga reaktionen är alltså att befolkningsökningen återupptas, men med massinvandring i stället för biologisk överproduktion.

Det kan noteras att medborgarna inte börjar arbeta vid 20 och slutar arbeta först vid 65 som genom en naturlag. Den närande gruppen reduceras genom tre gränssnitt. Ungdomsgenerationen börjar arbeta allt senare. Den officiella pensionsåldern är 67 år och pensionskalkylen räknar med 65 år, men den faktiska genomsnittliga pensionsåldern är betydligt lägre. Till dessa två gränsproblem kommer ett tredje, den grupp som inte arbetar trots att den be-

finner sig vid livets middagshöjd. Medelåldersgruppen måste alltså reduceras med dessa grupper här sammanfattade med bokstaven R. Den närande gruppen N utgörs av M reducerat med R och försörjningskvoten blir: $(U + N + R + P)/N$. I denna förenklade modell bortses från att det finns närande personer inom åldersgrupperna U och P.

Om nu ambitionen är att öka BNP per innevånare så gäller det att minska försörjningsbördan. Att nu få in en ny arbetsam invandrare innebär att öka såväl nämnare som täljare med en person och eftersom täljaren är ungefär dubbelt så stor så blir det initialt en förbättrad försörjningskvot, men en begränsad sådan. Om man i stället lyckas få en person ur R att utföra detta arbete så får man en dubbelt så stor effekt; denne person finns ju redan bland de tärande medan en ny invandrare inte bara innebär två friska händer, utan också en ytterligare mun att mätta. På lite längre sikt bör vi kanske inte heller försumma att beakta att invandraren blir äldre och pensioneras samt att han innan dess kanske skaffat barn som behöver försörjas.

Det finns en mer lönsam invandrare, gästarbetaren. Han jobbar hårt ett antal år och åker sedan hem utan att belasta det svenska samhället med barn eller pensionskostnader. Det finns många länder som tror sig ha importerat gästarbetare, men så småningom insett att de fått invandrare. En hårdför regim, som diktaturerna i Mellanöstern, kan möjligen upprätthålla en gästarbetarökonomi, men jag ser det inte som realistiskt för ett samhälle som Sverige. Mig veterligen finns ingen som förespråkar en sådan systematisk modell.

Det allra störst problemet är att invandrare i högre grad fyller på R, inte N. Det är naturligtvis inte någon tillgång att vara i arbetsför ålder om man inte arbetar, eftersom en sådan person är en

börda som R för att sedan vid pensioneringen fortsätta att vara en börda. Det stora demografiska problemet uppfattas ofta som att pensionärerna blir fler och äldre, så det finns skäl att understryka en sensmoral som framträder ur denna enkla modell. En ökad livslängd på två år medför naturligtvis en ökad belastning, men en höjning av pensionsåldern med endast ett år kompenserar detta och bibehåller försörjningskvoten, liksom alternativt 2 procent högre sysselsättning. Att hoppas på nya invandrare med gästarbetarebetende är knappast den bästa metoden att vårda sysselsättningskvoten.

Ekbergs utredning

Hur påverkar då invandringspolitiken den svenska standarden i dag och i framtiden? I en offentlig utredning av Ekberg (2009) görs en beräkning av de faktiska effekterna på den offentliga ekonomin 2006 samt en prognos för en modell med hög invandring med slutår 2050. Jag kommer att presentera och kommentera dessa två beräkningar var för sig.

Ekbergs utredning kom fram till ett negativt faktiskt inflytande av invandring på den svenska standarden 2006. Han skattar invandringens inflytande, via det offentliga, till en förlust för den svenska befolkningen på 1,5 till 2 procent av BNP. Den främsta anledningen till detta är att invandrargruppen har en låg sysselsättningsgrad jämfört med svenskar, 57 procent mot 80 procent. Ekberg har tagit hänsyn till transfereeringar, men endast utfört marginella justeringar för skillnader i offentlig konsumtion. Här finns det anledning att föreslå fler justeringar. Ekberg har endast tre invandringsspecifika poster: svenska för invandrare och hemspråksundervisning på tillsammans 1,5 miljarder kr samt en fördelning av arbetsmarknadspolitiska kostnader med en dubbelt så hög per capita kostnad för invandrare

som för svenskar. Det finns dock en rad andra kostnader som borde ha viktats upp då det centrala ju inte är om de formellt är invandrar-specifika, som svenska för invandrare, utan om de faktiskt konsumeras i avvikande omfattning av invandrare, som arbetsmarknadsstödet. Exempel på sådana kostnader att fördela är kriminalvård (Martens och Holmberg 2005) och dubbla skolkostnader för invandratäta skolor (By 2009). I stället fördelar Ekberg så mycket som 65 procent efter ålder och här ligger kostnaderna på de äldre och de yngre. Ekberg använder en tvärsnittsmetod på så sätt att han efter kostnadsfördelningen per åldersgrupp viktat ihop en total kostnad för en invandringsgrupp och en svenskgrupp. Den svenska gruppen påläggs högre kostnader genom att den har en högre procent pensionärer samt genom att en stor ungdomsgrupp, de med en svensk och en invandrarförälder, förs till den svenska gruppen. En mer rättvisande fördelning som tar hänsyn till skillnader mellan svenskar och invandrare blir enligt min skattning en negativ effekt på 2,5–3 procent av BNP. Det största problemet med Ekbergs kalkyl är åldersfixeringen vid ett tvärsnitt i tid. Svagheterna med denna metod framkommer tydligt med prognosmodellen för år 2050.

Som nämnts är utredningens huvudsakliga målsättning att blicka framåt och beräkna effekten av en extra invandring som ökar Sveriges befolkning med ytterligare 1,4 miljoner individer (utöver en basinvandring som ökar landets befolkning till 9,8 miljoner). I prognosen för år 2050 får Ekberg en positiv effekt på den offentliga ekonomin av denna invandring på 0,7 procent av BNP. Hur går det att få ett sådant resultat? Här görs antaganden om lika sysselsättningsgrad och lika hög skattepliktig lön för invandrare som för svenskar, men med antaganden om likhet mellan

grupperna så borde det inte bli någon skillnad alls, utan effekten noll och hela kalkyleringen rätt meningslös. Förklaringen till avvikelsen är att Ekberg anser att åldern ger en invandrarfördel. Den individ som är över 65 år 2050 hör till de tärande och den som är i arbetsför ålder hör i högre utsträckning till de närande. Ett gruppresultat för en grupp med lägre medelålder får ett teoretiskt överskott enligt den tillämpade modellen jämfört med en grupp med högre medelålder. Ekberg räknar med att invandrare uppnår en motsvarande balans till den offentliga ekonomin med en sysselsättningsgrad på 72 procent som en sysselsättningsgrad på 80 procent för svenskar. Då invandrarna kommer upp i samma sysselsättningsgrad enligt hans antaganden så uppstår det kalkylerade överskottet. Rimligheten i denna modell är dock inte frapperande; att den som är 54 år gammal om 20 år kan förväntas bli 74 ses som en oförutsedd händelse om detta sker efter modellens tidshorisont. Gör man en kalkyl över bidrag och uttag från den offentliga sektorn bör man enligt min uppfattning göra det i ett livstidsperspektiv. En särskilnad med olika pensionsbördor skulle kunna göras om invandrades medellivslängd var mycket lägre (som män jämfört med kvinnor), men det räknar Ekbergs modell inte med, utan bara med det långsiktigt irrelevanta att färre invandrare vid mättidpunkten är pensionärer. Det mindre antalet pensionärer bland nytillkomna invandrare ses som en tillgång och de i dag befintliga invandrarna, som blivit mer ålderstigna 2050, ingår i den svenska gruppen. Ekberg ser de nämnda +0,7 procent av BNP som ett *best case* och efter en mer generell diskussion så blir hans samlade bedömning att effekten av invandring blir marginell på de offentliga finanserna och kan förväntas ligga i intervallet +/- 1 procent av BNP.

Den prognosen framstår enligt min bedömning som alltför optimistisk.

Ekbergs utredning kan kasta ljus på en fråga som tidigare endast nämndes i förbigående: vilka är kostnaderna för ett ungdomsår respektive ett pensionsår? Summan av offentlig konsumtion och offentliga transfereringar för 2006 blev 84 000 för unga 0–6 år, 129 000 för unga 7–15 år, 102 000 för unga 16–19 år, 188 000 för pensionärer 65–74 år och 300 000 för pensionärer över 75 år (Ekberg 2009). Detta ger högre kostnader för pensionärer, men det tillkommer en post med inriktning på de unga. Det sker en omfattande privattransferering av resurser som betalas av de medelålders till de unga: Mat och husrum, kläder, resor samt nöjen. 50 000 per ungdom och år låter som en rimlig gissning. Ett förslag på tumregel är att beloppet för ungdomskostnad för en person sätts lika med en pensionärskostnad (3,2 mkr respektive 3,4 mkr enligt premisserna ovan). Två realistiska revisioner är att inträde i arbetslivet blir senare än 20 år och att livslängden ökar. Trenden är att båda kostnaderna har en tendens att öka, men en av dem attraherar en oproportionerlig mängd uppmärksamhet och oro.

Finns det ett arbetskraftsbehov som motiverar invandring?

Arbetsgivarsidan har en tendens att se den dominerande socialpolitiska invandringen som mindre företagsekonomiskt relevant. Det påstås uppstå flaskhalsar som kräver specialinriktad arbetskraftsinvandring, vilken är komplementär till befintlig arbetskraft. Det är i sig lätt att förstå den förhandlingsmässiga fördelen för arbetsgivarsidan med en övertalig arbetskraft, men den strategin ignorerar den misstro som skapas mot det kapitalistiska systemets förmåga att generera sysselsättning; s k *jobless growth* löser inte problem utan ac-

centuerar dem när antalet arbetsdisponibla ökas.

Arbetskraftsinvandringen är marginell jämfört med den asylsökande invandringen och kan förväntas vara något mer komplementär. Det är dock svårt att tro att en specialisering av arbetstagare inte kan hanteras av landets utbildningssystem. Det finns väl snarare skäl att tro på konvergens av olika länders utbildningssystem, att en svensk ekonom och en thailändsk ekonom är mer lika i sina kunskaper 2010, än deras företrädare var säg 1980. Globaliseringens problem från en svensk horisont är att den ökande likheten gör det svårare att ta ut en hög premie för svenska produkter och svensk arbetskraft. Att betrakta arbetskraftsreserven som sekunda och därför bedriva en extra import av prima arbetskraft förefaller vara en nationalekonomisk misshushållning enligt resonemang i första avsnittet.

Arbetsgivarsidan har av tradition förespråkats omfattande invandring; Rapporten "Arbete, arbete, arbete" (Lindgren 2002) kan illustrera Svenskt Näringslivs linje. Den studien noterar att det, vid den tidpunkten, fanns 1 445 000 personer mellan 16 och 65 som inte arbetar och anger som en målsättning att sätta 600 000 av dessa i arbete till 2010. Onekligen en hög ambition, men dessutom förespråkaren arbetskraftsinvandring för att få en ytterligare arbetskraft för att möta en förväntad explosiv efterfrågan på arbetskraft. Den anställningsexplosion som rapporten hoppades på har inte inträffat, men önskemålet om arbetskraftsinvandring vann regeringens gehör 2008, vid en tidpunkt när full sysselsättning av befintlig arbetskraft låg minst lika långt bort i en avlägsen framtid.

Det är svårt att inte uppfatta slutsatsen som ett rent tankefel utifrån premiserna:

- 1 Målet är att avancera i välståndsligan uttryckt som BNP per innevånare
- 2 Det finns en icke sysselsatt arbetskraftsreserv på 600 000 individer
- 3 Slutsats/rekommendation: Det är angeläget att öka invandringen!

Antalet sysselsatta personer i Sverige 1990 var 4 473 000, men 2006 var antalet endast 4 291 000 (RAMS, Statistiska centralbyrån). Invandring till Sverige har alltså inte behövts under denna period eftersom sysselsättningen i absoluta tal minskat med närmare 200 000 personer. Men mellan 1990 och 2006 ökade innevånarantalet totalt i Sverige med 522 000 personer och R ökade med 466 000 personer. En expanderande täljare och en krympande nämnare ger en negativ effekt på BNP per innevånare med 10 procent. Ser man ur hela ekonomins synvinkel blir invandringen väsentligt mer kostsam än om man begränsar effekterna till endast konsekvenser för den offentliga sektorn.

Vi har alltså inte haft en brist på arbetskraft utan invandrarna har beretts plats på arbetsmarknaden genom att svenskar börjat arbeta senare och slutat tidigare. Etableringsåldern på arbetsmarknaden, den ålder vid vilken 75 procent av en åldersgrupp har börjat arbeta, har ökat till 28 – 5 år högre än för 20 år sedan (Lindh 2008, s 74). Det talas om att försöka höja pensionsåldern, men den reala pensionsåldern har kontinuerligt sjunkit. I dagsläget har 427 000 personer sjuk- och aktivitetsersättning, det som tidigare kallades förtidspension (SCB). En lägre förvärvsbenägenhet bland invandrare än bland svenskar är alltså inte det enda problemet. Att sysselsättningen är lägre bland invandrare står inte i motsättning till att den sjunker bland svenskar, utan båda dessa faktorer slår naturligtvis på genomsnittlig materiell standard. Invandringen har bidragit till att förvärvsverksamheten minskat bland svenskar och vi avlägsnar oss allt-

mer från den fulla sysselsättning som de flesta bekänner sig till som vision.

Global utblick

Massimmigrationen är också mycket svår att försvara i ett globalt perspektiv då befolkningsfrågan är världens kanske allra största problem. I procent har ökningen avtagit, men i absoluta tal ligger tillväxten kvar på ca 80 miljoner per år, obetydligt under toppnivån i absoluta tal. I en del länder är ökningen hög, men inte bara de rika länderna, utan också många utvecklingsländer har lyckats minska barnafödandet radikalt. Men denna utveckling mot befolkningsstabilisering motverkas genom en immigrationspolitik som sprider överbefolkning och upprätthåller föreställningen att det är fördelaktigt att ha en åldersfördelning på befolkningen som ser ut som en pyramid, dåligt att ha en tornliknande och katastrofalt om yngre årskullar blir något mindre. De prognoser SCB, Ekberg och andra räknar med innebär att Sverige ökar sitt invånarantal med 2 miljoner till 2050. Då den svenska fertiliteten som nämnts är något under reproduktiv balans (1,85 barn per kvinna) är hela ökningen en effekt av invandringen. Det kommer inte att bli något problem att hitta hugade immigranter. En studie av företaget Gallup indikerar att 210 miljoner människor i dagsläget skulle vilja flytta till Europa (Gallup 2009). Om ett land inte redan har en explosiv befolkningstillväxt genom förökning, så går det att ordna en sådan genom immigration. När de fattiga länderna söker anpassa sig till en torndemografi envisas Sverige med att hävda att för oss är en befolkningspyramid den enda vägen.

Flera utredningar drar slutsatsen att de lågutbildade invandrarna är en förlustaffär för mottagarlandet, medan högutbildade invandrare ger ett överskott till den offentliga ekonomin (*The Economist* 2008). En utländsk läkare som

får ett arbete i det svenska systemet ger rimligtvis ett överskott, men det finns också rättvisaspekter på detta. I en uppskattning av *The Economist* har över hälften av de irakiska läkarna lämnat landet och det bör inte ses som opassande att fråga om de kanske skulle göra större nytta i Irak. Hur ska ett land utvecklas till demokrati om den utbildade medelklassen flyr landet? Modellen att fattiga länder ska utbilda högutbildade som sedan flyttar därifrån kan tyckas närmast bisarr. Den rationella lösningen tycks mig vara att exportera utbildade, särskilt lärare, till den fattiga världen, inte att importera deras utbildade medborgare.

Ett förslag till politik är den Södertäljemodell som kommunalrådet Anders Lago fick möjlighet att presentera i den amerikanska kongressen 2008. Om andra kommuner i Sverige och utomlands tog hand om lika många irakier som Södertälje så kan landet evakueras om invånarna så önskar. Svensk press var både stolt och nöjd över uppmärksamheten kring denna humanitära vision. Internationella konflikter blir dock knappast lösta med insatser som också främjar etnisk rensning. Konflikter och fattigdom är av en storleksordning som kräver att de hanteras genom problemlösning i dessa länder – inte genom evakuering.

Ibland kan invandringsdiskussionen ge intrycket att invandringen orsakas av en global vision eller av en analys av det nationella ekonomiska intresset, men någon sådan kausalitet bör inte antagas. Christoffer Caldwell's (2009) bedömning förefaller mer rättvisande. Politikerna hamnade av oaksamhet i en situation med massinvandring och sedan försvarar man den som om det vore en genomtänkt och funktionell politik.

Diskussion

Flera arbeten från Globaliseringsrådet diskuterar invandringen till Sverige i

ett framtidsperspektiv. Legrain (2008a) föreslår en fortsatt massinvandring och menar att det inte föreligger en konflikt med en välfärdsstatsmodell. Han diskuterar möjligheten med lägre sociala rättigheter för invandrare som sedan successivt integreras. Resonemanget innebär att slussa invandrare till mindre attraktiva arbeten som svenskar inte vill ha, men invandrare kan ta som en sorts värnplikt på väg in i det svenska samhället som fullvärdiga medborgare. Han framhäver också stora fördelar av invandrare i de produktiva toppositionerna, illustrerat av nobelpristagare och IT miljardärer som invandrat till USA. Legrain driver tesen att en invandring är nödvändig; ”2050 förväntas en av 10 svenskar att vara äldre än 80 år. Vem ska ta hand om dig när du blir gammal?” (2008b, s 6). Hans försörjningskalkyl ignorerar de unga och tar endast upp de gamla; en kvot på M/P (den föregående kvoten inverterad) ses som tillfredsställande vid 5 och 4, men en kvot under 3 (vilket motsvarar torndistribution) ses som oacceptabel och han instämmer med en rapport som föreslår en immigration till EU på 3 miljoner per år för att undvika detta (Legrain 2008a, s 20). Det är svårt att få ihop hans analys om man inte tolkar den som en outtalad dekadanteori, där de välmående och smått depraverade innevånarna ska ryckas upp av energiska invandrare. Slutorden i rapporten uttrycker en sådan övertygelse: ”Voters must be persuaded that migration is an opportunity, not a threat. It is a matter of human rights and humanitarianism as well as self-interest. Ultimately, the choice is between an open, dynamic and progressive society, and a closed, stagnant and reactionary one” (2008a, s 41).

Många modeller bygger på att om lönerna sänks så ökar vinsterna för kapitalägarna och vissa grupper och då kan man transferera förmodade vinster av

invandring till dem som förlorar. Hedberg och Malmberg (2008) föreslår sådana balanserande korrigeringar, men deras entusiasm för invandring motiveras huvudsakligen av ett globalt tillväxtkrav. De tecknar en framtid med 100 till 200 megastäder med mer än 5 miljoner innevånare. Globaliseringen består i hög grad av dessa metropoler och frekventa flytt mellan dem av kosmopolitiska temporära innevånare. Vill Sverige inte changera till en glesbygd, så gäller det att anpassa sig. De ser fram emot en än mer omfattande invandring än den Ekberg kalkylerar med. De extrapolerar den nuvarande ökande trenden till en framtida årlig invandring på 200 000 personer, det dubbla mot landets födslar (Malmberg och Hedberg 2008).

Lindh (2008) noterar att Sverige har en bättre åldersstruktur än EU, men att det finns lokala problem i Sverige med kommuner som har en åldersstruktur som han illustrerar med profilen av en kantarell. Sverige har under åren 1985–94 försökt driva en sådan riktad invandringspolitik, ”Hela Sverige-strategin”, men den övergavs. Ett skäl till detta var att en lokal brist på medelålders inte i sig innebär att det finns lediga arbetstillfällen. Sedan dess resulterar invandringen i att de geografiska obalanserna i Sverige förstärks, inte kompenseras, då invandrarna har en ännu starkare storstadsprofil än svenskarna. Lindh är klar över att om det föreligger någon potentiell fördel med invandring så föreligger den inte som pensionsrabatt utan på ungdomssidan: ”För att verkligen dra fördel av arbetskraftsinvandring måste man sannolikt satsa en hel del på utbildning och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I gengäld kan man dra nytta av att många av de grundläggande kostnaderna för att uppfostra och utbilda barn har skett i hemlandet” (Lindh 2008, s 88).

Invandringen drivs av förhållandet att många människor vill ta sig hit och

den viljan möts av en oförmåga i mot- tagarlandet att säga nej tack. En sådan avoghet skulle tyda på en brist på god- het. Kraven i det svenska samhället på att vara god och oegennyttig är generell måttfulla, men i invandrarfrågan rå- der ett retoriskt mor almästerskap (Arnstberg 2007). Kritiker till invand- ringen stämplas regelmässigt som främ- lingsfientliga, dvs frågan beskrivs inte som politisk, utan som ett personligt at- titydproblem, en fobi. Många ekonomer distanserar sig delvis från denna förne- karstrategi genom att ta upp mer ratio- nella aspekter på invandring. Men få tar steget till en mer prövande inställning, utan många visar en entusiastisk attityd till invandring, vilket eventuellt skyddar mot en förväntad kritik för att överhu- vud nämna nackdelar. Jag tycker mig se en problematisk situation där starka generella teorier och empiriska observa- tioner gör halt inför en avskärmad frenetisk optimism.

I den nya ekonomin så upphörde temporärt universella regler om lönsam- het, och ett företag värderades högre ju mer det sålde till förlust. I invandrings- ekonomin uppstår tvivel på att lagen om tillgång och efterfrågan på arbets- kraft också gäller för invandrare. För att möjliggöra en mer positiv bedömning framförs en rad mindre sannolika idéer som att arbetskraften inte är substitu- erbar och att undersysselsättningen i den svenska ekonomin är en effekt av diskriminering. Om vi har 10 arbetslösa arbetssökande till ett arbete, så föränd- ras dock inte situationen, oberoende av vem av personerna som anställs, att vi efter denna anställning har en anställd och nio arbetslösa. Genom incitament kan man försöka öka sysselsättningen för en grupp, men om det blir till priset av en försämrad situation för en annan grupp så är lite eller inget vunnet.

Under de tre åren sedan 2006 – Ek- bergs basår och det svenska regimskif-

tet – har Sverige haft en nettoinvand- ring på 163 000 personer (SCB). Un- der valkampanjen upprepade finans- ministern att sysselsättningen ökat, medan oppositionens ekonomiska talesman lika ihärdigt upprepade att det är arbetslösheten som ökat under regeringsperioden. Dessa påståenden är motstridiga, men ingen ansåg det passande att nämna att invandringen förklarar denna paradox. Det politiskt korrekta är att på olika sätt osynliggöra invandringens ekonomiska effekter. Både regering och opposition vidhåller att de har höga sysselsättningsmål fast de bedriver en invandringspolitik som sänker sysselsättningsgraden och ökar arbetslösheten. Få framför bedöm- ningen att det reella valet vid fortsatt massinvandring består i kostnadsför- delningen mellan lönesänkningar som huvudsakligen drabbar arbetarklassen och ökande skatter som huvudsakligen drabbar medelklassen.

Slutsatser

Invandringens negativa inflytande på sysselsättningen förstärks av att syssel- sättningspolitiken har problem också i ett annat viktigt hänseende. Den svenska kopplingen till en rad viktiga svenska företag har successivt försva- gats. Detta manifesteras i en allt större andel utlandsanställda, ökat utländskt ägarinflytande, fusioner och utflyttning av huvudkontor, vilket på såväl kort som lång sikt hotar sysselsättningen i landet (Runnbäck 2008). Jag har i en tidigare artikel kopplat denna utveckling till en bristande ”ekonomisk patriotism” (Tull- berg 2010). Också massinvandringen kan ses som en effekt av en sådan brist. Den ekonomiska strategin påverkas inte bara av åsikter kring invandringens ef- fekter, utan också av värderingar. I dag råder snarast en norm för neutralitet eller för nationella uppoffringar; det anses lovvärt att vidta åtgärder som *inte*

favoriserar det egna landet. Det moraliskt primära blir att absolut inte diskriminera invandrare, utländsk arbetskraft eller utländska företag. Denna moralistiska premiss begränsar den intellektuella kontext i vilken diskussionen förs om invandringens ekonomiska effekter och utgör ett problematiskt hinder för en öppen analys.

En omflyttning av människor från en kultur till en annan kultur implicerar höga transaktionskostnader, för invandraren, för mottagarlandet och ibland också för ursprungslandet. Invandraren erhåller en väsentlig materiell standardstegring vilket motiverar hans villighet att påta sig de individuella transaktionskostnaderna. Den materiella standardstegringen för invandrarna drabbar i hög grad innevånarna i mottagarlandet genom lägre löner och högre skatter. Vid undersysselsättning i ekonomin blir dessa kostnader mycket stora.

Denna artikel har framför allt ifrågasatt två föreställningar kring invandring. Den ena är att en demografisk katastrof väntar utan invandring. Den andra föreställningen som ifrågasätts är tilltron till en stark tillväxt av arbetstillfällen som kommer att sysselsätta alla nyanlända. Trots många optimistiska prognoser om starkt ökande efterfrågan på arbetskraft har Sverige haft stora problem med öppen och dold arbetslöshet under två decennier. Att en massinvandring under denna tid kraftigt förvärrat situationen är uppenbart, men märkligt nog opassande att notera.

REFERENSER

- Arnstberg, K O (2007), "Moralmästerskapet", *Axess*, nr 8, s 57.
- By, U (2009), "Bakgrund, det socio-ekonomiska anslaget", *Dagens Nyheter*, 5 mars 2009, s 16.
- Caldwell, C (2009), *Reflections on the Revolution in Europe: Immigration, Islam and the West*, Doubleday, New York.
- Ekberg, J (2009), "Invandring och de offentliga finanserna", *ESO* 2009:3, Expertrådet för studier i offentlig ekonomi, Stockholm.
- Gallup Report, (2009), *The Economist*, 20 december 2009, s 86.
- Hedberg, C och B Malmberg (2008), "Den stora utmaningen: internationell migration i en globaliserad värld", Underlagsrapport nr 18 till Globaliseringsrådet.
- Legrain, P (2008a), "Is Free Migration Compatible with a European-style Welfare State?", Underlagsrapport nr 11 till Globaliseringsrådet.
- Legrain, P (2008b), "Fler invandrare räddar välfärdsstaten", *Dagens Nyheter*, DN Debatt, 4 maj 2008.
- Lindgren, B (2002), "Arbete, arbete, arbete", Rapport från Svensk Näringsliv presenterad vid konferens, 17 maj 2002.
- Lindh, T (2008), "Sverige i en åldrande värld", Underlagsrapport nr 13 till Globaliseringsrådet.
- Malmberg, B och C Hedberg (2008), *Dagens Nyheter*, DN Debatt, 27 augusti 2008.
- Martens, P och S Holmberg (2005), "Brottslighet bland personer födda i Sverige och utomlands", Brottsförebyggande rådet 2005:17.
- Runnbäck, M (2008), *Investeringar i den globala och svenska ekonomin – Vad väntar Sverige*, Invest in Sweden Agency, Stockholm.
- The Economist* (2008), "Special Report om Migration", 5 januari 2009.
- Tullberg, J (2010), "Ekonomisk patriotism – ett otidsenligt sentiment?", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 7, s 16-27.